

La casa del carrer de sant Josep de Girona on va néixer Joaquim Ruyra.

Girona: les grans revelacions

NARCÍS-JORDI ARAGÓ

S'oblida sovint, sota el tòpic de «l'escriptor blanenc», la naturalesa gironina de Ruyra. Però, tal com ell va confessar en una ocasió solemne, «aquí, a Girona, vaig obrir els ulls a les meravelles de la llum»¹. Concretament, al carrer de sant Josep, el 27 de setembre de 1858. El seu pare, que procedia d'Hostalric, havia obert despatx d'advocat a la ciu-

tat. Ruyra va aprendre les primeres lletres «en collegis que ja no existeixen i que no puc recordar sense recança»², i va estudiar el batxillerat entre el Seminari i l'Institut del carrer de la Força. No va marxar de Girona fins que tenia setze anys, i això vol dir que va viure a la ciutat la infantesa i l'adolescència, l'època de les grans empremtes i de les grans revelacions. Per això va poder dir, a l'edat de 49 anys, que la seva ànima es trobava «tot amorosament aferrada a aquesta ciutat augusta», bo i evocant els «cordons vitals que m'uneixen a una mare estimada»³.

Quatre descobriments

Per a Ruyra, Girona va ser l'escenari de quatre descobriments: la fe, la inspiració, la llengua i l'amor.

La fe. La fe de Ruyra, nascuda en el si de la família, va ser alimentada, sens dubte, pel marc levític de la ciutat del seu temps i per la formació pietosa que hi va rebre en un ambient reclus i purità. Ell mateix, ja vell, evoca encara Girona com «un lloc d'estudi, treball i meditació» i diu que la ciutat l'inclina «a respectes de cosa sagrada»⁴.

J. Ruyra

JOCs FLORALS DE
GIRONA. ANY 1907,
quint de sa fundació

JUNTA ORGANISADORA

Dr. Josep Pou, pvre. President
D. Miquel Gell, Tresorer
" **Vicens Piera, Vocal**
" **Joaquim Veray, id.**
" **Rafel Masó, Secretari**

JURAT CALIFICADOR

D. Joaquim Ruyra, President
Dr. Frederic Trigàs, pvre., Vocal
D. Josep Carner, id.
" **Prudenci Bertrana, id.**
" **Rafel Masó, Secretari**

REINA DE LA FESTA

Srta. Aurora Bertrana i Salazar

La inspiració. Com Bertrana, Ruyra va descobrir a Girona les fonts de la inspiració literària. Bertrana, com és sabut, ho confessa i explica a *El Vagabund* i en el discurs dels Jocs Florals de Girona de 1935. En una ocasió semblant —el discurs dels Jocs de 1907— Ruyra no és tan explícit, però resulta suficientment entenedor. D'una banda, diu que «aquí les meves primeres produccions foren llegides i publicades»⁵. De l'altra, s'entreté en una evocació lírica dels més coneguts indrets gironins, i es pregunta per què són tan estimats dels pintors i dels poetes. I respon: «És que són plens de caràcter; és que vibren d'emocions de totes menes; és que (...) en ells (...) les belleses atractives hi despleguen amb una seducció especial el seu poder còmpredor». Afegeix que amb aquesta seducció la ciutat «s'emporta la imaginació cap al somni» i acaba amb aquesta constatació: «No m'estranya trobar en aquells llocs (...) pintors que hi maten devotament les hores. Jo n'hi he mortes que viuran sempre més dins el meu cor. Allí, la bellesa es lliura secretament al seu aimador i li parla amb la vivesa d'una confidència íntima i apassionada, i mai més, mai

més, poden oblidar-se els seus parlaments; mai més, mai més poden deixar d'estimar-se els llocs on l'emocionant i dolça conversa s'és tinguda»⁶.

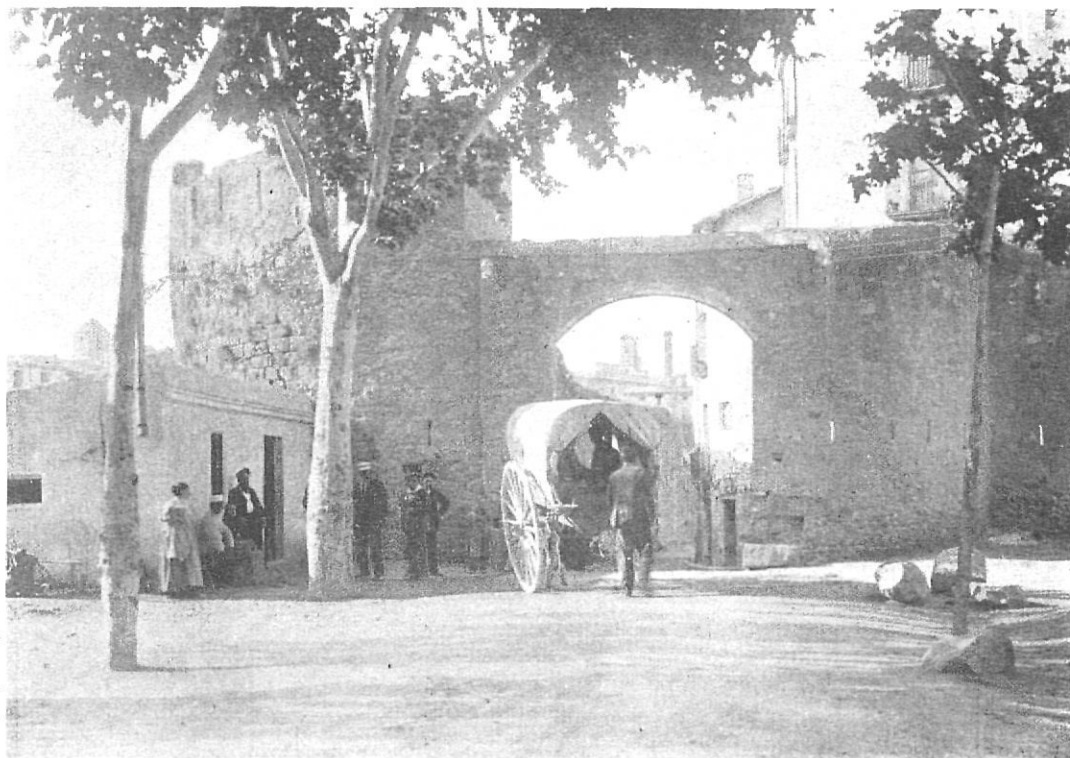
La llengua. En un altre discurs de Jocs Florals, els de Barcelona de 1922, Ruyra relata admirablement com va ser a Girona on va tenir el descobriment de la llengua pròpia, en el context històric de l'albada del renaixement literari català: «Jo aleshores era un infant. Arraconadet a Girona, no havia vist tal volta altres escrits catalans que la llibreta de notes i comptes del meu avi i les cartes sense punts ni comes que rebia de la meua àvia de lluny en lluny. No m'havia passat per l'enteniment pensar que en català es poguessin dir belles coses com les que assaboria llaminerament en els autors castellans i llambregava en els llatins. Però heu-vos aquí que, de tant en tant, una aristocràtica casa de Girona obria les seves grans sales a unes reunions íntimes, i allà un dia vaig entendre la meravella que embadalia tants de cors. Allà, l'Anicet Pagès va recitar poesies seves i d'altres autors catalans que m'ompliren de llum l'enteniment i commogueren d'una manera pro-

funda la meua entranya. Quina revelació! Que vives eren aquelles paraules! I quina ressonància despertaven dintre la meua ànima!»⁷.

L'amor. Ruyra ho confessa explícitament: «Aquí va florir la meua adolescència»⁸. La revelació del sentiment amorós li va inspirar una de les seves narracions més belles, titulada justament: *El primer llustre d'amor*. El protagonista, estudiant de tretze anys, contempla des d'un balcó de la plaça del Vi el pas dels carruatges per la carretera reial i, de sobte, embadalit, descobreix a l'interior d'un vehicle una noia que el mira fit a fit i que desapareix tot seguit sota la llum del capvespre. El noi que la recordarà sempre més, transfigurada dins el seu pensament, no és altre que el propi Ruyra, estudiant de la casa que té al núm. 1 del carrer Nou del Teatre i que fa cantonada amb la plaça del Vi.

La ciutat i l'obra

Als setze anys, Ruyra va haver de marxar precipitadament de Girona, tal com ho explica en un dels pocs textos autobiogràfics: «Els carlins havien bloquejat la ciutat (...) Els defensors de

El portal del Carme, per on Ruyra va sortir de la ciutat quan va abandonar precipitadament Girona.

la plaça van promulgar unes ordenances terrorífiques contra les persones, a judici d'ells, suspectes de carlisme, i heu-vos aquí que el meu pobre pare (home pacífic, conservador, federalista platònic) fou inclòs en aquella llista negra (...) Per defugir aquella insuportable persecució decidírem absentar-nos de Girona»⁹. I ho van fer d'amagat, a tall de desertors. Un hortolà amic va colgar els baguls i les maletes en un carro de fems, i la família en pes va sortir a peu per la porta del Carme, amb les mans buides, com qui va a passeig. D'aleshores ençà va viure a Barcelona, a Madrid, a Blanes i altre cop a Barcelona, però Girona ja l'havia marcat amb una empremta definitiva.

Fill natural i espiritual de la ciutat, Ruyra hi torna a través de la seva obra literària. Hi ha un primer intent, frustrat, d'aproximació: la novella incompleta *Helena d'Arbós*¹⁰, on es descriu un amansió aristocràtica gironina en un carrer trist, tortuós, estret i ombri-vol, tal vegada el mateix que li va inspirar el sonet *La Pluja en un carrer antic*: «Oh carrer de Girona, vell, rònc, costerut...»¹¹. Però les dues grans obres gironines de Ruyra són dues narracions magistrals que compten entre les millors de la literatura catalana del segle: la ja esmentada *El primer llustre d'amor*¹² i *La fi del món*

a *Girona*¹³. Ell havia dit que la ciutat «s'emporta la imaginació cap al somni», i quan, al cap de tants anys d'absència, es decideix a refer el seu món juvenil, ho fa a la vegada amb un record transfigurat per la imaginació i amb una realitat submergida en el somni. Aquesta barreja subtil és la que dona a les seves obres gironines una màgia singular i una força excepcional.

Entre el record i el somni

La Girona de Ruyra és descrita en les dues obres amb precisió realista i gairebé fotogràfica, però és també una Girona impregnada de misteri: en un cas, de fantasies romàntiques; en l'altre, d'ombres fantasmals. En *El primer llustre d'amor* hi trobem, d'entrada, una descripció minuciosa i fidel d'un indret ciutadà i un retrat no menys detallista del seu ambient. Però, de sobte, la història es transfigura i el protagonista, amb la primavera al cor, descobreix un altre món. Ruyra es va confessar un precoç i apassionat lector de *El Quixot* de Cervantes —una de les dues «obres d'entreteniment que hi havia a la biblioteca del meu pare»¹⁴—, i Manuel de Montoliu no dubta a afirmar que aquesta història de l'adoles-

cent enamorat, viscuda i somniada alhora, suscita «la mateixa enigmàtica impressió mixta de realitat i poesia que ens produeixen els episodis del Quixot referents a Dulcinea»¹⁵.

A *La fi del món a Girona* succeeix quelcom semblant. L'obra conté, a les primeres pàgines, la millor i més realista descripció literària de les moltes que han inspirat les cases de l'Onyar: Rusiñol, Bertrana, Sagarra, Palol, Pla... Però després, d'una manera insensible, la narració esdevé una visió fantasmagòrica que culmina amb la processó de penitents fins a l'escalinata de la catedral, on els gironins de l'últim dia veuen com la ciutat s'escavella als seus peus i se submergeix en les aigües del riu. Són unes pàgines mestres de la literatura de terror, justament perquè en elles la part imaginada sembla tant o més autèntica que la viscuda, i perquè l'autor utilitza els escenaris reals —les voltes de la Rambla, l'escalinata de la Seu— com a elements potenciadors de l'acció dramàtica imaginària. Aquesta confusió paradoxal és la que crea i alimenta el clima d'angoixa que domina el relat.

Aquestes dues peces mestres de Ruyra són, doncs, doblement filles de Girona: perquè la ciutat hi posa el seu propi escenari i perquè ha vessat prèviament el seu sortilegi sobre l'esperit

J. Ruyra

de l'autor. Gràcies a això s'hi produeix, com en cap altra obra de l'escriptor, la màgica simbiosi que Montoliu defineix amb aquestes paraules: «l'eterna transmutació de valors entre la realitat i la poesia que ens ofereixen les obres dignes de la immortalitat»¹⁶.

Tot un cicle vital

I encara hi ha més. Perquè amb aquestes dues obres gironines Ruyra completa tot un cicle vital. A la primera, evoca el seu primer amor. A la segona, imagina la seva mort i l'última mort de tothom. Principi i fi d'una ciutat on s'havia enamorat per primera vegada i on potser va pensar que fóra bo de morir, si amb ell moria també definitivament la ciutat que l'havia vist néixer i que li havia ofert les revelacions fonamentals de la seva existència.

Narcís-Jordi Aragó és periodista.

NOTES

1. Joaquim Ruyra. *Estètica de les imatges abstractes*. Discurs presidencial dels Jocs Florals de Girona, 1907. *Obres completes*. 3a. ed. Editorial Selecta, Barcelona, 1982. Publicat prèviament a *Jocs Florals de Girona de l'any 1907*, Impremta Masó, Girona, 1908.
2. Id., *Ibid.*
3. Id., *Ibid.*
4. Joaquim Ruyra. *Declaracions* a Vicenç Coma i Soley. *Revista Esplai*, Barcelona, 23 abril 1934.
5. Discurs presidencial citat. De fet, a Girona, hi va obtenir Ruyra el seu primer premi literari: va ser al Certamen de l'Associació Literària de 1890, amb *L'últim remei*.
6. Id., *Ibid.*
7. Joaquim Ruyra. *Dues èpoques*. Discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona, 1922. *Obres completes* citades.
8. Discurs presidencial de Girona citat.
9. Joaquim Ruyra. *En Ramon Turró*. *Obres completes* citades.
10. Joaquim Ruyra. *Helena d'Arbós*. *Id.*
11. Joaquim Ruyra. *La pluja en un carrer antic*. Sonet. *Id.*
12. Joaquim Ruyra. *El primer llustre d'amor*. *Id.* Amb aquesta narració, i sota el lema *Carros*, el seu autor va guanyar el Premi del Consistori en els Jocs Florals de Girona de 1913. El text va ser publicat a *Jocs Florals de Girona, any 1913*, Dalmau, Carles & Comp., Girona, 1914.
13. Joaquim Ruyra. *La fi del món a Girona*. *Obres completes* citades.
14. Joaquim Ruyra. *Declaracions* citades.
15. Manuel de Montoliu. *La vida i l'obra de Joaquim Ruyra*. Pròleg a les obres completes citades.
16. Id., *Ibid.*

SENDERS DE GRAN RECORREGUT

G.R. 11

Coll de Vallcivera - Puigcerdà
Planoles - Núria - Molló. 96 pp.
Molló - Albanyà - La Jonquera
Cap de Creus. 120 pp.

El G.R. 11 està programat per a unir el Cantàbric amb la Mediterrània passant per la part meridional del Pirineu. Aquests dos volums tracten amb tot detall dels trams següents: Andorra (Coll de Vallcivera - Planoles), Planoles-Molló, Molló-Albanyà, Albanyà-La Jonquera, La Jonquera-Cap de Creus. Llibres ben documentats i amb excel·lents mapes.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Distribució: L'Arc de Berà - Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Llull, 10, 14 - Tel. 300 32 51 / 300 33 00 - 08005 Barcelona